

19 Państwa barbarzyńskie i monarchia Karola Wielkiego

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

VI. Europa wczesnego średniowiecza.

Uczeń:

- 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;
- 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów;
- 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 496, 732, 751, 756, 771, 800
- postacie: Chlodwiga, Karola Młota, Pepina Krótkiego, Karola Wielkiego, Alkuina, Einharda
- plemiona germańskie tworzące państwa w Europie po upadku cesarstwa zachodniorzymskiego

ROZUMIE

- pojęcia: Merowingowie, Karolingowie, prawo salickie, monarchia patrymonialna, majordom, bitwa pod Poitiers, sakra królewska, Państwo Kościelne, odnowienie Cesarstwa Rzymskiego, uniwersalizm karoliński, monarchia chrześcijańska, synod, beneficjum, hrabstwo, marchia, missi dominici, kapitularz, denar, renesans karoliński, siedem sztuk wyzwolonych, *trivium*, *quadrivium*, szkoła przyklasztorna, szkoła przykatedralna, szkoła pałacowa, kopista, manuskrypt, minuskuła karolińska
- przyczyny przyjęcia chrztu przez Chlodwiga
- znaczenie misji chrystianizacyjnej w podbojach Karola Wielkiego
- znaczenie koronacji cesarskiej Karola Wielkiego dla Europy
- zadania poszczególnych urzędników w państwie Karola Wielkiego

POTRAFI

- omówić system rządów w państwach germańskich
- wskazać czas i okoliczności przyjmowania chrześcijaństwa przez państwa barbarzyńskie

- scharakteryzować kary określone w prawie salickim
- wskazać na mapie Poitiers i Akwizgran
- wyjaśnić okoliczności przejęcia władzy w państwie Franków przez dynastię Karolingów
- omówić okoliczności powstania Państwa Kościelnego
- określić kierunki podbojów Karola Wielkiego
- wskazać na mapie zdobycze terytorialne Karola Wielkiego
- omówić przyczyny koronacji cesarskiej Karola Wielkiego
- opisać organizację państwa Karola Wielkiego
- omówić reformy wprowadzone przez Karola Wielkiego
- ocenić problemy gospodarcze państwa Franków
- opisać strukturę armii frankijskiej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

II. ROZWINIĘCIE

Prosimy uczniów, aby przypomnieli, jak doszło do upadku Cesarstwa Zachodniorzymskiego. Informujemy, że po 476 r. w Europie były plemiona, które zaczęły tworzyć swoje państwa.

Następnie na podstawie podręcznika *Narodziny nowych państw* (s. 204–205) uczniowie odpowiadają na pytania:

- ▶ Jakie plemiona i gdzie tworzyły swoje państwa?
- ▶ Jak wyglądała organizacja władzy wśród plemion germańskich?
- ▶ Co prowadziło do kryzysów w państwach germańskich?
- ▶ Kiedy i skąd państwa barbarzyńskie przyjmowały chrześcijaństwo?
- ▶ Jaki los spotkał Ostrogotów i Wandalów?
- ▶ Jakie ludy zamieszkiwały Wyspy Brytyjskie?

Wprowadzamy temat dotyczący początków państwa Franków. Wyjaśniamy, kim byli Frankowie. Wskazujemy zamieszkiwany przez nich obszar północnej Galii. Omawiamy też rolę Chlodwiga w procesie jednoczenia plemion frankijskich.

Prosimy uczniów, aby przeczytali tekst źródłowy (**m4**, s. 207) oraz obejrzeni ilustrację przedstawiającą chrzest Chlodwiga, a także zapoznali się z podpisem do niej (**m3**, s. 207).

Zadajemy pytania:

- ▶ Jaka, według kronikarza, była reakcja Franków na pomysł przyjęcia chrześcijaństwa?
- ▶ Kto, według autora tekstu, namawiał Chlodwiga do przyjęcia chrztu?
- ▶ Po jakiej zwycięskiej bitwie Chlodwig przyjął chrześcijaństwo?
- ▶ Co może symbolizować strój Chlodwiga podczas ceremonii przyjęcia chrztu?

Wyjaśniamy, że Chlodwig przyjął chrześcijaństwo, gdyż chciał wzmocnić swoją pozycję. Dodatkowo usprawniłby administrację, gdyż wykształceni duchowni pomogli mu w zarządzaniu krajem.

Rozdajemy uczniom karty pracy *Państwo Franków*. ▶ Prosimy, aby na podstawie pierwszego, drugiego i trzeciego akapitu podręcznika *Państwo Franków* (s. 206) wykonały zadanie 1.

Wspólnie wyjaśniamy, czym było prawo salickie. Następnie prosimy uczniów, aby przeczytali tekst źródłowy (m5, s. 207) i odpowiedzieli na pytania:

- Jakie kwestie regulowało prawo salickie?
- Jaki rodzaj kary przeważał w prawie salickim?
- Czy wszystkie grupy społeczne były karane w ten sam sposób?

Następnie omawiamy z uczniami rządy dynastii Merowingów. Informujemy, że władcy dzielili państwo między swoich potomków.

Wyjaśniamy, że traktowanie przez władcę kraju jako swojej własności jest charakterystyczne dla monarchii patrymonialnej. Jednak ten ustrój przyczyniał się do osłabienia kraju. Kosztem autorytetu króla rosło znaczenie urzędnika zarządzającego dworem zwanego majordomem.

Wyjaśniamy, że w połowie VII w. państwo Franków znalazło się w trudnej sytuacji. Z kilku stron zagrażały mu ataki nieprzyjaciół. Prosimy uczniów, aby spojrzeli na mapę w podręczniku (m7, s. 209) i zlokalizowali wrogów Franków: plemiona germańskie na wschodzie, Longobardów na południu oraz Arabów na zachodzie. Warto przypomnieć podboje arabskie. W tym celu prosimy uczniów, aby spojrzeli na mapę z rozdziału 18 w podręczniku (m4, s. 195).

Prosimy uczniów, aby na mapie w podręczniku (s. 209) odszukali Poitiers. Informujemy ich, że w 730 r. Arabowie przekroczyli Pireneje i ruszyli w kierunku Galii. W 732 r. zostali powstrzymani pod Poitiers przez armię frankijską, na której czele stał majordom Karol Młot.

Zadajemy uczniom pytanie:

- Czyją pozycję wzmocniła wygrana bitwa pod Poitiers – króla czy majordoma?

Wyjaśniamy uczniom, że odparcie Arabów oraz nieudolne rządy królów z dynastii Merowingów sprawiły, że w 751 r. na tronie zasiadł syn majordoma Karola Młota Pepin Krótki. Zapoczątkował on panowanie dynastii Karolingów.

Pytamy uczniów:

- Skąd pochodzi nazwa dynastii Karolingów?

Przedstawiamy okoliczności sojuszu Pepina Krótkiego z papieżem. W tym celu uczniowie czytają dwa ostatnie akapity podrozdziału *Państwo Franków* (s. 208) i odpowiadają na pytania:

- Z kim i dlaczego nawiązał współpracę Pepin Krótki?
- Jak zakończyła się interwencja Pepina Krótkiego w Italii?
- Dlaczego Pepin Krótki pomógł papieżowi?

Informujemy, że w 771 r. na tronie zasiadł syn Pepina Krótkiego Karol Wielki. Prosimy uczniów, aby przeczytali podrozdział *Podboje Karola Wielkiego* (s. 208–210) i obejrzeni mapę (s. 209), a następnie w kartach pracy wykonali zadanie 2. Omawiamy je wspólnie, zwracając uwagę na ziemie zajęte przez Karola Wielkiego. Prosimy uczniów, aby podali nazwy państw, których obszary pokrywają się z terenem państwa Karola Wielkiego.

Następnie uczniowie czytają tekst źródłowy (m8, s. 209) i oglądają ilustrację przedstawiającą bitwę w okolicach Regensburga (m6, s. 208).

Zadajemy pytania:

- Co symbolizują anioły ukazane na obrazie?
- Jaką rolę odegrał papież w podbojach Karola Wielkiego?
- Co było ważniejsze dla władcy – szerzenie chrześcijaństwa czy zajęcie terenu?

Wyjaśniamy, że w 800 r. papież koronował Karola Wielkiego na cesarza. Pytamy uczniów:

- Dlaczego papież zgodził się na koronację cesarską?
- Do jakiego kraju nawiązywała ta koronacja?
- Jaki był cel koronacji cesarskiej?

Wyjaśniamy pojęcie uniwersalizmu karolińskiego, odwołując się do definicji zamieszczonej w podręczniku (s. 210).

Podkreślamy, że państwo Franków było zarówno monarchią chrześcijańską, jak i patrymonialną. Z tego powodu władca miał duży wpływ na sprawy religijne, np. wybierał biskupów i opatów, zwoływał zjazdy duchowieństwa, ustalał sprawy dotyczące kultu. Był też właścicielem państwa, które mógł przekazać swoim spadkobiercom.

Uczniowie czytają podrozdział *Organizacja państwa Karola Wielkiego* (s. 210–211), zapoznają się ze schematem *Podział władzy w państwie Karola Wielkiego* (m9, s. 211), a następnie w kartach pracy wykonują zadanie 3.

Pytamy uczniów:

- Gdzie znajdowała się główna rezydencja Karola Wielkiego? [Prosimy o wskazanie jej na mapie. Wyjaśniamy, że obecnie znajduje się na terenie Niemiec i nosi nazwę Aachen].
- Czym w państwie Karola Wielkiego zajmowali się urzędnicy centralni?
- Kto miał większe uprawnienia – hrabiowie czy margrabiowie? Z czego to wynikało? [Prosimy o wskazanie marchii na mapie].
- Jaki był cel podzielenia państwa na hrabstwa iarchie?
- Dlaczego Karol Wielki organizował wiece?
- Jakie były zadania missi dominici?
- Czym było beneficjum?
- Cemu służyła taka organizacja państwa?

Dzielimy klasę na dwie grupy i rozdajemy instrukcje. ➤

Grupa I

Na podstawie informacji z podrozdziałów *Gospodarka w monarchii karolińskiej* (s. 212) oraz *Armia frankijska* (s. 212) wykonajcie w kartach pracy zadanie 4.

Grupa II

Na podstawie informacji z podrozdziału *Kultura w czasach Karolingów* (s. 212–213) wykonajcie w kartach pracy zadanie 5.

Po wykonaniu zadań grupy przedstawiają efekty pracy. Podczas omawiania przez uczniów zadania 5 dopowiadamy, że sztuki wyzwolone dzieliły się na *trivium* (gramatyka, retoryka i dialektyka) oraz *quadrivium* (muzyka, arytmetyka, astronomia i geometria – przy czym geometria to nauka o pomiarze ziemi).

ALTERNATYWA

Możemy uczniom odtworzyć film *Making Manuscripts*. ➤

Po jego obejrzeniu zadajemy pytania:

- › Na jakim materiale pisano?
- › Z czego był on wykonany?
- › Jak krok po kroku powstawała księga?

III. PODSUMOWANIE

Prosimy uczniów, aby przeczytali tekst źródłowy (m12, s. 213), a następnie odpowiedzieli na pytanie:

- › Jaki obraz Karola Wielkiego został przedstawiony w tekście?

METODY KONTROLI

Uczniowie rozwiązują krzyżówkę. ▶

PRACA DOMOWA

Karol Wielki czy Justynian Wielki – kto był lepszym władcą? Uzasadnij odpowiedź.